

TOBINOV POREZ U EU

Anđelka Aničić⁸, Milica Simić⁹

Pregledni rad
UDK: 336.025:336.221(4-672EU)
336.226.232

Apstrakt

O prednostima i mana poreza na finansijske transakcije vodi se rasprava među ekonomistima, koji su podeljeni oko efekata datog poreza na obim trgovine, finansijsko tržište i finansijsku stabilnost. Evropska komisija (EK) je 2011.godine iznela predlog o zajedničkom sistemu oporezivanja, odnosno uvođenju poreza na finansijske transakcije u Evropsku uniju (EU). Predlog predviđa porez od 0,1% na transakcije akcijama i obveznicama, a 0,01% na transakcije finansijskim derivatima. Države članice EU nisu saglasne oko ovog predloga EK. Jedanaest članica je podržalo predlog i najavilo da će porez uvoditi postepeno. Francuska i Italija su uvele svoje poreze, dok je kod nekih članica porez već na snazi (Belgija i Grčka). Konačna odluka, o uvođenju poreza na finansijske transakcije i zajedničkom sistemu oporezivanja između država članica, još nije doneta.

Ključne reči: oporezivanje, porez na finansijske transakcije, Evropska unija

JEL: G15, H12

Uvod

Porez na finansijske transakcije prvi je predložio Džejms Tobin, američki ekonomista i dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju 1981.godine. Naime, Tobin je 1972.godine predložio uvođenje jedinstvenog poreza na finansijske transakcije na globalnom nivou, tzv. Tobinov porez. Ovaj predlog početkom 70-tih godina XX veka nije prošao, ali je danas veoma popularan među ekonomistima. Svaki put kada se pojavi neki oblik finansijske ili valutne krize obnavlja se diskusija o tome da li je uvođenje Tobinovog poreza adekvatan odgovor na krizu.

Posledice i pouke iz finansijske krize iz 2008.godine dominiraju u političkim i ekonomskim debata u mnogim zemljama širom sveta. Najveći deo rasprava tiče se odgovora politike u oblasti finansijske regulative i makroekonomske politike a u cilju stabilizacije ekonomije. Važna oblast koja izaziva zabrinutost jeste poreska politika i njena uloga u produbljanju krize, ali i njen potencijal za ublažavanje rizika budućih kriza.

⁸ Docent, dr Anđelka Aničić, Alfa BK univerzitet, Ulica Palmira Toljatija br. 3, Novi Beograd, Srbija, Telefon +381 64 134 13 16, E-mail: anicican@gmail.com

⁹ Asistent, M.A. Milica Simić, Alfa BK univerzitet, Ulica Palmira Toljatija br. 3, Novi Beograd, Srbija, Telefon +381 64 420 68 86, E-mail: milica.simic@alfa.edu.rs

Debate o oporezivanju su podeljene u dva pravca. Jedan pravac se bavi pitanjima da li su postojeći porezi uticali u pripremi terena za krizu (najistaknutiji primer je upotreba duga u privredi), a drugi pravac se bavi pitanjem da li novi poreski instrumenti (porez na finansijske transakcije, bankarski nameti, porezi na finansijske aktivnosti) mogu pomoći u sprečavanju kriza u budućnosti i da li mogu, istovremeno, kreirati nove izvore prihoda od poreza. Tipičan primer ovog drugog pravca jeste debata o porezu na finansijske transakcije u EU i, generalno, na međunarodnom nivou.

Pregled značajne ekonomske literature o porezu na finansijske transakcije

U poslednjih dve decenije objavljene su značajne studije i istraživanja o porezu na finansijske transakcije. Ključni elemenat svih analiza poreza na finansijske transakcije jeste pitanje: da li porez na finansijske transakcije može da spreči špekulacije bez velikog uticaja na pozitivnu ulogu finansijskog tržišta. Neki ekonomisti tvrde da će povećani transakcioni troškovi smanjiti nestabilnost tržišta i prebaciti kapital koji se koristi za špekulacije ka više korisnijim aktivnostima (Stiglitz, 1989; Summers, 1989). Međutim, drugi smatraju da će doći do negativnih efekata, kao što je smanjenje obima transakcija, smanjenje likvidnosti i većih troškova za privredu (Matheson, 2011). Argumente protiv poreza dali su i Lendvai, Raciborski i Vogel (2014), koji su procenili efekte poreza na finansijske transakcije u EU. Po njihovom modelu, procena je da bi porez morao da poveća prihode jednake 0,1% GDP Evropske unije, ali dugoročno model pokazuje pad GDP od oko 0,2%. Isti autori kao argumente kojima podržavaju stav da je porez na finansijske transakcije u principu loša ideja navode sledeće: prvo, ovaj porez bi mogao da dovede do smanjenja proizvodnje i rasta u privredi jer direktno utiče na povećanje troškova kapitala što može dovesti do smanjenja investicija; drugo: porez može dovesti do ozbiljnih negativnih posledica u funkcionisanju finansijskog tržišta; treće, predloženi porez nije pogodan kao sredstvo za smanjenje rizika, ali njegov glavni uticaj bi bio na transakcije sa kratkim rokom dospeća koje ne moraju biti glavni izvor rizika i nestabilnosti u finansijskom sistemu.

Debata o porezima na finansijske transakcije dovodi do jakih stavova i za i protiv njihovog uvođenja. Mnogi ističu da je porez na finansijske transakcije loša ideja kako politički, tako i administrativno i ekonomski. Iako je politički loša ideja, ali nije ni nemoguća. A ako moguća realizacija ove ideje onda je previsoka cena za korist koju obećava da će proizvesti i ne daje nikakve garancije da će kao izvor prihoda biti namenjen razvoju. (Palley, 2003)

Neki autori smatraju i da je Tobinov porez izvodljiv samo ako je adekvatno dizajniran, i tada bi mogao značajno doprineti povećanju prihoda bez izazivanja velikih poremećaja. Ali je malo verovatno da bi se smanjila nestabilnost tržišta, već bi se mogla i povećati. (McCulloch and Pacillo, 2011)

Dosadašnji teorijski radovi su relativno nepotpuni i neubedljivi, jer njihovi rezultati zavise od niza pretpostavki (o obimu trgovine, funkcionisanju i strukturi finansijskih tržišta). Radovi zasnovani na istraživanjima pokušali su da izmere efekte poreza na

finansijske transakcije u zavisnosti od karakteristika finansijskog tržišta. Četiri važne karakteristike tržišta za analizu efekata poreza na finansijske transakcije su: nestabilnost, obim trgovanja, likvidnost i troškovi kapitala (Pomeranets, 2012).

Uvođenjem poreza na finansijske transakcije u Francuskoj 2012. i Italiji 2013.godine, nastalo je niz novih studija o porezu na finansijske transakcije. Studije su bazirane na novim metodama istraživanja, prvenstveno na poređenju ponašanje francuskih ili italijanskih finansijskih sredstava koja su pogođena novim porezom sa stranim finansijskim sredstvima istih karakteristika ali koja nisu pogođena novim porezom.(Becchetti et al., 2014; Meyer et al., 2015)

Aktuelni predlog Evropske komisije o uvođenju poreza na finansijske transakcije

U EU, mnogi kreatori politika smatraju da bi novi poreski oblici zaista pomogli u povećanju prihoda, kao i smanjenju rizika od finansijske krize. U aprilu 2010.godine Evropska komisija je objavila dokument u kome su analizirani različiti izvori finansiranja na globalnom nivou (European Commission, 2010). Dokument sadrži prvi kritički osvrt na poreze u finansijskom sektoru. U junu 2010.godine i Međunarodni monetarni fond (MMF) je analizirao koliko su bankarski nameti poželjni kao opcija za povećanje prihoda u finansijskom sektoru. MMF je predložio porez na finansijske aktivnosti, uz kritiku poreza na finansijske transakcije (International Monetary Fund, 2010). EK je u septembru 2011.godine objavila zvanični predlog o uvođenju poreza na finansijske transakcije u EU, koji je nakon detaljne analize prihvaćen kao povoljnija opcija.

O prednostima i manama poreza na finansijske transakcije vode se rasprave među ekonomistima. U EU, neke zemlje su zadržale svoje postojeće poreze, dok su neke države EU uvele nove poreze na finansijske transakcije (Francuska i Italija). EK je 2011.godine predložila harmonizovan porez na finansijske transakcije svim državama članicama. Međutim, uvođenje tog poreza nije uspelo 2012.godine, zbog protivljenja nekih država članica. Ipak, jedanaest zemalja članica EU je zahtevalo dalje pregovore o uvođenju zajedničkog poreza na finansijske transakcije (bazirane na osnovu originalnog predloga EK). Ovo bi predstavljalo prvi slučaj pojačane saradnje država članica u okviru poreske politike EU. Predlog EK o uvođenju poreza sadrži nekoliko izuzetaka. U suštini, porez će se primenjivati na sve finansijske transakcije, osim na primarnom tržištu akcija i obveznica. Predložene su stope od 0,1% na transakcije hartijama od vrednosti (akcije i obveznice) i 0,01% na transakcije finansijskim derivatima. Diskusije među državama članicama je u toku. Jedanaest država se krajem 2015.godine dogovorilo o osnovnim principima budućeg zajedničkog poreza na finansijske transakcije. Razgovori su nastavljeni i tokom 2016.godine, ali konačna odluka još nije doneta.

Ciljevi implementacije predloženog poreza na finansijske transakcije

Evropska komisija je u septembru 2011.godine predložila uvođenje poreza na finansijske transakcije za zemlje EU. Ciljevi uvođenja poreza su: prvo, da se spreči fragmentacija jedinstvenog tržišta i izbegne narušavanje konkurencije, koje bi moglo proisteći iz brojnih neorganizovanih nacionalnih pristupa oporezivanju finansijskih transakcija. Drugo, EK želi da osigura da finansijski sektor bude pravedan i da obezbedi značajan doprinos javnim finansijama. Treće, predlog obeshrabljuje finansijske transakcije koje ne doprinose efikasnosti finansijskog tržišta ili funkcionisanju realne ekonomije, čime se dopunjuju regulatorne mere usmerene ka izbegavanju budućih finansijskih kriza. Predloženim porezom su obuhvaćene finansijske transakcije sa svim finansijskim instrumentima (napr. akcije preduzeća, obveznice, kao i slične proizvode – depozitne potvrde, certifikate, garancije, instrumente tržišta novca). Međutim, porezom nisu obuhvaćene transakcije akcijama i obveznicama (i njihovim ekvivalentima) na primarnom tržištu kao i neke finansijske transakcije relevantne za preduzeća i građane (napr. usluge platnog prometa, hipotekarni krediti, krediti preduzeća, proizvodi osiguranja, itd.).

Važna karakteristika predloženog poreza jeste domet poreza. Fokusira se na finansijske transakcije koje obavljaju finansijske institucije delujući kao učesnici u finansijskoj transakciji bilo za svoj račun ili račun drugog a u svoje ime, ili u ime i za račun drugog. Shodno tome, transakcije bez ikakvog angažovanja finansijskih institucija se ne oporezuju. Transakcije između Evropske centralne banke i nacionalnih centralnih banaka su isključene iz sistema oporezovanja. (European Commission, 2011a)

Uvođenje predloženog poreza na finansijske transakcije ima za cilj:

1) *Pravedan doprinos finansijskog sektora*. Imajući u vidu okvir poreskog sektora i njegovu ulogu u periodu krize, smatra se da je porez pravedan doprinos poreskog sektora (Kitromilides, González, 2012).

2) *Finansiranje budžeta EU*. EK porez na finansijske transakcije vidi kao nezavisni izvor “sopstvenih sredstava” za finansiranje budžeta EU.

EU procenjuje da će porez doneti oko 30 milijardi evra dodatnog poreskog prihoda godišnje.

3) *Dopuna regulatorne reforme u EU*. Porez na finansijske transakcije se ne smatra kao zamena reformisanog regulatornog okvira, ali može da doprinese uspostavljanju sigurnijeg finansijskog sektora kroz “uticanje na rizično ponašanje u nekim segmentima finansijskog tržišta” i kreiranjem “odgovarajućih destimulacija za transakcije koje ne poboljšavaju efikasnost finansijskog tržišta”. (European Commission, 2011b)

4) *Put za razvoj poreza na finansijske transakcije na globalnom nivou*. EK smatra da “jednostrani” porez EU može “otvoriti put ka koordiniranom pristupu kod najvažnijih međunarodnih partnera”. (European Commission, 2011b)

Zaključak

Raspravu o porezu na finansijske transakcije inicirao je Kejns 1930-tih godina, a obnovio je Tobin 1970. i 2012, a danas smo na pragu usvajanja poreza u nekim delovima EU. Poreski sistemi i ekonomska sredina u kojoj poreski sistemi funkcionišu značajno su se promenili u odnosu na period kada je predložen originalni Tobinov porez. U današnjim poreskim sistema, direktni porezi imaju niže poreske stope, a indirektni porezi se više oslanjaju na PDV (porez na dodatu vrednost) tipove poreza. Što se tiče ekonomskog okruženja, globalizacija je inicirala viši značaj prekograničnih poreza i oporezivanja, a razvoj tehnologije je napravio revoluciju na tržištima trgovanja i sistemima naplate poreza. Nakon velike finansijske krize, iz 2008. godine, u rasprave su sada uključena i pitanja koja se tiču preraspodele dohotka i bogatstva, što predstavlja pravednost u oporezivanju finansijskog sektora.

Predložena verzija poreza ima dva važna cilja: stabilizacija tržišta i povećanje prihoda. Drugi cilj ima nekoliko dimenzija. Prvo, povećane prihode EK vidi kao "sopstveni resurs" za povećanje budžeta. Drugo, može se posmatrati kao "doprinos povratku u društvo". Treće, mnoge pristalice porez vide kao meru za preraspodelu. Četvrto, prihodi se mogu posmatrati i kao sredstva za podršku globalnih razvojnih ciljeva.

Može li porez na finansijske transakcije da funkcioniše efikasno bez globalnog sporazuma? Tobin je mislio da porez treba da bude globalni. Mišljenja o ovom pitanju sada su podeljena. Pristalice predloženog poreza u EU tvrde da je rizik od migracija finansijskih transakcija mnogo manji nego pre četrdeset godina od kada su transakcioni porezi već na snazi u većini velikih finansijskih centara. Skeptici ističu da je sveobuhvatna priroda jednostranog poreza (predloženog od strane EK) razlog koji može dovesti do migracije. U tom slučaju većina ciljeva poreza neće biti ostvaren. Prihodi će biti mnogo manji i sistemski rizik će se izvoziti u druge finansijske centre.

Zemlje članice EU, koje su za uvođenje poreza na finansijske transakcije, smatraju da bi se njegovim uvođenjem zauzdale špekulacije i povratili prihodi koje su države izgubile spašavajući banke. Dok zemlje protivnice poreza smatraju da će porez negativno delovati na ekonomski rast i tržište kapitala, ali dovode u pitanje u pravnu osnovu sporazuma o uvođenju poreza čije će efekte osetiti i zemlje koje ga ne uvode.

Iako se evropski zvaničnici zalažu za uvođenje poreza na finansijske transakcije još od finansijske krize 2008. godine kada su vlade bile prinuđene da daju stotine milijardi evra za spasilačke pakete zajmova kako bi se izbegao krah finansijskog sistema, dogovor o zajedničkom rešenju na nivou EU nije postignut.

Literatura

1. Becchetti, L., M. Ferrari, and U. Trenta. 2014. The Impact of the French Tobin Tax. *Journal of Financial Stability* 15 (December): 127–148.

2. European Commission. 2010. Innovative Financing at a Global Level. Taxation Papers No. 23. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
3. European Commission. 2011a. Proposal for a Council Decision on the System of Own Resources of the European Union. (dostupno na web sajtu: http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/documents/fin_fwk1420/proposal_council_own_resources_en.pdf)
4. European Commission. 2011b. Impact Assessment. (dostupno na web sajtu: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/other_taxes/financial_sector/impact_assessment.zip.)
5. International Monetary Fund. 2010. A Fair and Substantial Contribution by the Financial Sector: Final report to the G20. International Monetary Fund, Washington
6. Kitromilides, Y., A.R. González. 2013. The EU Financial Transactions Tax: Antecedents and Current Debate. *Panoeconomicus* 3, Special Issue: 311-321.
7. Lendvai, J., R. Raciborski, and L. Vogel. 2014. Assessing the Macroeconomic Impact of Financial Transaction Taxes. In De Mooij, Ruud, and Gaëtan Nicodème. *Taxation and Regulation of the Financial Sector*. MIT Press, Cambridge: 177–202.
8. Matheson, T. 2011. Taxing Financial Transactions: Issues and Evidence. IMF Working Paper No. 11/54. International Monetary Fund, Washington.
9. McCulloch, N. and G. Pacillo. 2011. The Tobin Tax: A Review of the Evidence. *IDS Research Reports*: 1–77.
doi:10.1111/j.2040-0217.2011.00068_2.x
10. Meyer, S., M. Wagener, and C. Weinhardt. 2015. Politically Motivated Taxes in Financial Markets: The Case of the French Financial Transaction Tax. *Journal of Financial Services Research* 47 (2): 177–202.
11. Palley, I.T. 2003. The Economic Case for the Tobin Tax. In James Weaver, Randall Dodd, Jamie Baker. *Debating The Tobin Tax*. New Rules for Global Finance Coalition, Washington: 5-26.
12. Pomeranets, A. 2012. Financial Transaction Taxes: International Experiences, Issues and Feasibility. Bank of Canada, Ottawa, Canada. (dostupno na web sajtu: <http://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2012/11/boc-review-autumn12-pomeranets.pdf>)
13. Stiglitz, Joseph E. 1989. Using Tax Policy to Curb Speculative Short-term Trading. *Journal of Financial Service Research* 3 (2–3): 101–115.
14. Summers, L. H., and V. P. Summers. 1989. When Financial Markets Work Too Well: A Cautious Case for a Securities Transaction Tax. *Journal of Financial Services Research* 3 (2–3): 261–286.
15. Tobin J. 1978. A Proposal for International Monetary Reform. *Easter Economic Journal* 4 (3-4): 153-159.

THE “TOBIN TAX” IN THE EU

Anđelka Aničić¹⁰, Milica Simić¹¹

Summary

There has been discussion of the advantages and disadvantages of the tax on financial transactions among economists. Economists are divided over the effects of a given trade tax, financial market and financial stability. The European Commission (EC) in 2011 presented a proposal on a common system of taxation, that is the introduction of a financial transactions tax in the European Union (EU). The proposal envisages a tax of 0.1% on transactions in shares and bonds, and 0.01% on transactions in financial derivatives. The EU Member States disagree on this proposal given by the European Commission. Eleven members supported the proposal and announced that the tax will be introduced gradually. France and Italy have introduced their taxes, while the tax is already in force in some member states (Belgium and Greece). The final decision on the introduction of a tax on financial transactions and a common system of taxation between member states has not been made, yet.

Key words: *taxation, financial transactions tax, the European Union*

Datum dolaska (Date received): 10.05.2017

Datum prihvatanja (Date accepted): 11.06.2017

¹⁰ Anđelka Aničić Ph.D., Associate Professor, Alfa BK University, Palmira Toljatija street no. 3, Belgrade, Serbia, Phone: +381 64 1341316, E-mail: anicican@gmail.com

¹¹ Milica Simić M.A., Assistant, Alfa BK University, Palmira Toljatija street no. 3, Belgrade, Serbia, Phone: +381 64 420 68 86, E-mail: milica.simic@alfa.edu.rs